

ΤΟ «ΚΟΥΤΙ» ΤΟΥ ΧΩΡΟΤΑΚΤΗ

Γιάννης Πυργιώτης

Περίληψη

Η χαρακτηριστική ιδιαιτερότητα της προσωπικής μου επαγγελματικής και επιστημονικής διαδρομής θα μπορούσε να χαρακτηριστεί καλλίτερα σαν μια σειρά 'αποστολών' φαινομενικά ασύνδετων μεταξύ τους. Η αναζήτηση αυτού του νήματος και της σημασίας του για τον 'χωροτάκτη' είναι το περιεχόμενο της εισήγησης. Θα πιάσουμε το νήμα με την ενασχόλησή μου επί περίπου μια δεκαετία με τη δομή και οργάνωση του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Κεντρικός στόχος ήταν η διαμόρφωση ενός προγράμματος σπουδών που θα εξόπλιζε τους φοιτητές με τα εφόδια, τις γνώσεις, την κριτική σκέψη και την διάθεση διαρκούς αναζήτησης, στοιχεία που θα τους επέτρεπαν αφενός να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας, ακόμα και πέρα από τα επαγγελματικά όρια, και αφετέρου να καταστούν προσαρμοσσιμοι ή και ανθεκτικοί σε νέες απαιτήσεις διαρκώς μεταβαλλόμενες είτε λόγω των ραγδαίων τεχνικών εξελίξεων είτε των νέων απαιτήσεων, προκλήσεων και προοπτικών του οικονομικού περιβάλλοντος. Αυτό σήμαινε όχι μόνο την άρτια γνώση εργαλείων σχεδιασμού, αλλά και τη δυνατότητα αναπροσαρμογής τους σε νέες απαιτήσεις. Αυτό αναφέρεται ως η αναζήτηση ενός νέου υποδείγματος ή παραδείγματος, κατά τον όρο 'paradigm shift' που χρησιμοποιεί ο Thomas Kuhn στο *The Structure of Scientific Revolutions*. Περισσότερο αρμόζει ο όρος 'το κουτί' (the box), που χρησιμοποιείται από συμβούλους επιχειρήσεων στο management. Η έννοια του κουτιού αφορά μια πίστη ή δοξασία, μια έννοια, μια υπόθεση εργασίας, ένα μοντέλο ερμηνείας της πραγματικότητας και πώς με βάση αυτήν την ερμηνεία πρέπει να πορευθεί μια επιχείρηση. Στο χώρο της δημόσιας πολιτικής το «κουτί» πρέπει να βρίσκεται διαρκώς σε αμφισβήτηση είτε γιατί το περιβάλλον βρίσκεται σε διαρκή αλλαγή είτε γιατί το κουτί είναι αποδεδειγμένα αναποτελεσματικό. Στη χώρα μας αποτελεί κυριολεκτικά μια παθολογία η προσκόλληση σε ξεπερασμένες και αποδεδειγμένα αναποτελεσματικές πρακτικές. Συχνή είναι η ερμηνεία ότι το «κουτί» δεν δουλεύει διότι δεν υπάρχει 'πολιτική βούληση', ενώ περισσεύουν καταγγελίες για άνομες απορρυθμίσεις.

Για να αλλάξει κάτι δεν αρκεί να βγούμε από το κουτί. Πρέπει να διαμορφώσουμε ένα πειστικό νέο. Η διαρκής αναζήτηση του νέου κουτιού και η προσωπική εμμονή στην αμφισβήτηση του καθιερωμένου αποτελεί το νήμα που συνδέει και διαπνέει τις διάφορες 'αποστολές' - από την παιδεία που προετοιμάζει για τις προκλήσεις του μέλλοντος, στην προσπάθεια να διαμορφωθεί μια κατάλληλη πολιτική που αναγνωρίζει τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η πρωτεύουσα στην ανάπτυξη της χώρας, από τη διαμόρφωση ενός πλαισίου βιώσιμης ανάπτυξης που σταθμίζει ισόρροπα τους τρεις πυλώνες της βιωσιμότητας ως την αναγνώριση πως η ασφάλεια δικαίου και η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων είναι προϋπόθεση για την ανάπτυξη, από την προφανή αναγνώριση ότι η μόνη θεραπεία για την κρίση είναι οι επενδύσεις ως την διαμόρφωση ενός φιλικού περιβάλλοντος για τις επενδύσεις που λαμβάνει υπόψη πως η διάσταση του χρόνου σε ένα περιβάλλον που μεταλλάσσεται διαρκώς είναι ιδιαίτερα κρίσιμη

κ.ο.κ. Την δεκαετία του 70 υπήρξε μια σαφέστατη στροφή στον τρόπο ανάπτυξης της τουριστικής προσφοράς. Από τις μεγάλες, υψηλά επιδοτούμενες, επενδύσεις του οικονομικού κέντρου η πολιτική γης, βασισμένη κυρίως στους κανονιστικούς όρους της εκτός σχεδίου δόμησης, έδωσε προτεραιότητα στις μικρές μονάδες με σχετική προσαρμογή και του πιστωτικού συστήματος. Ταυτόχρονα δόθηκε μεγάλη έμφαση στον χωρικό σχεδιασμό. Καθιερώθηκε ένα ιεραρχικό, βαρύ και δύσκαμπτο σύστημα σχεδιασμού που στις 10ετίες που ακολούθησαν δεν μπόρεσε ωστόσο να παράγει ένα οργανωμένο σχέδιο χρήσεων γης και σε κάθε περίπτωση αναντίστοιχο της αιτούμενης ζήτησης. Έτσι, η πίεση εκτονώθηκε σε ατομικό επίπεδο με το πιο πρόσφορο μέσο που ήταν διαθέσιμο, την εκτός σχεδίου δόμηση και τις συνοδευτικές πολύμορφες παρανομίες. Το αναπτυξιακό πρόβλημα της χώρας αφέθηκε εν πολλοίς στην εκτός σχεδίου δόμηση και τα αυθαίρετα. Το μοντέλο αυτό, που παγιώθηκε κατά την περίοδο 1960-1980, στηρίχθηκε στην εντατική εκμετάλλευση της μικρής, κατακερματισμένης ιδιοκτησίας, ιδίως της εξωαστικής. Η νομιμοποίησή του προήλθε από την ευρεία γεωγραφική διασπορά του σε πολλές περιοχές της Χώρας αλλά και τη συμπόρευσή του με το κυρίαρχο μικροαστικό πρότυπο επιχειρηματικότητας και κατανάλωσης. Με τον τρόπο αυτό, στον τομέα του τουρισμού, η αγορά ανταποκρίθηκε με ραγδαίους ρυθμούς στην αυξανόμενη ζήτηση με πληθωρισμό μικρών επιχειρήσεων και ταυτόχρονα διευκόλυνε την διάχυση των ωφελειών σε ευρύτατα κοινωνικά στρώματα.

Το 'κουτί' αυτό έχει ολοκληρώσει τον κύκλο και τις δυνατότητές του. Τα θετικά έχουν συνοδευτεί από σοβαρά προβλήματα και αδιέξοδα: μαζικός και φθηνός τουρισμός με περιορισμένη χρονικά διάρκεια, χαμηλή ανταγωνιστικότητα, συχνά βάνανυση καταστροφή του τοπίου και υποβάθμιση των τουριστικών πόρων. Εξ άλλου και οι προϋποθέσεις διατήρησης του μοντέλου, η αποταμίευση και το μαύρο χρήμα, έχουν εκλείψει. Στα χρόνια της κρίσης, η αναζήτηση ενός νέου σχεδιασμού, απλούστερου, γρήγορου και αποτελεσματικού οδήγησε στη διαμόρφωση ενός νέου θεσμικού πλαισίου για την ωρίμανση και αξιοποίηση των ακινήτων του Δημοσίου, βασισμένου στην θετική εμπειρία της ειδικής ολυμπιακής νομοθεσίας. Η νομοθεσία αυτή επεκτάθηκε και στις μεγάλες στρατηγικές επενδύσεις του ιδιωτικού τομέα. Έτσι, διαμορφώθηκε ένα νέο πλέγμα χωροταξικών και πολεοδομικών εργαλείων για την αξιοποίηση της δημόσιας και ιδιωτικής ακίνητης περιουσίας, τα ΕΣΧΑΔΑ και τα ΕΣΧΑΣΕ, με ειδική αναπτυξιακή και επενδυτική στόχευση. Τα νέα αυτά σχεδιαστικά εργαλεία, όπως και οι αναμορφωμένες ΠΟΤΑ, οι ΠΟΑΠΔ και οι τουριστικές ΠΕΡΠΟ, διέπονται από μια εξαντλητική σχεδιαστική διαδικασία και εγκρίνονται με προεδρικό διάταγμα αφού περάσουν από επεξεργασία του ΣτΕ. Οι οργανωμένοι αυτοί υποδοχείς, καθώς και τα «Σύνθετα Τουριστικά Καταλύματα», τοποθετήθηκαν συνολικά στον χάρτη της χωροταξίας με το νέο ειδικό πλαίσιο αιφόρου ανάπτυξης για τον τουρισμό, ενώ με τη μεταρρύθμιση του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού τα ειδικά σχέδια των υποδοχέων πήραν την θέση τους στο συνολικό πλαίσιο σχεδιασμού της χώρας. Θα γίνει αναφορά σε μια πρώτη αξιολόγηση, στις κριτικές και στις αδυναμίες του νέου συστήματος, στην εμπειρία εφαρμογής του και σε μια πρώτη καταγραφή προτάσεων βελτίωσης.